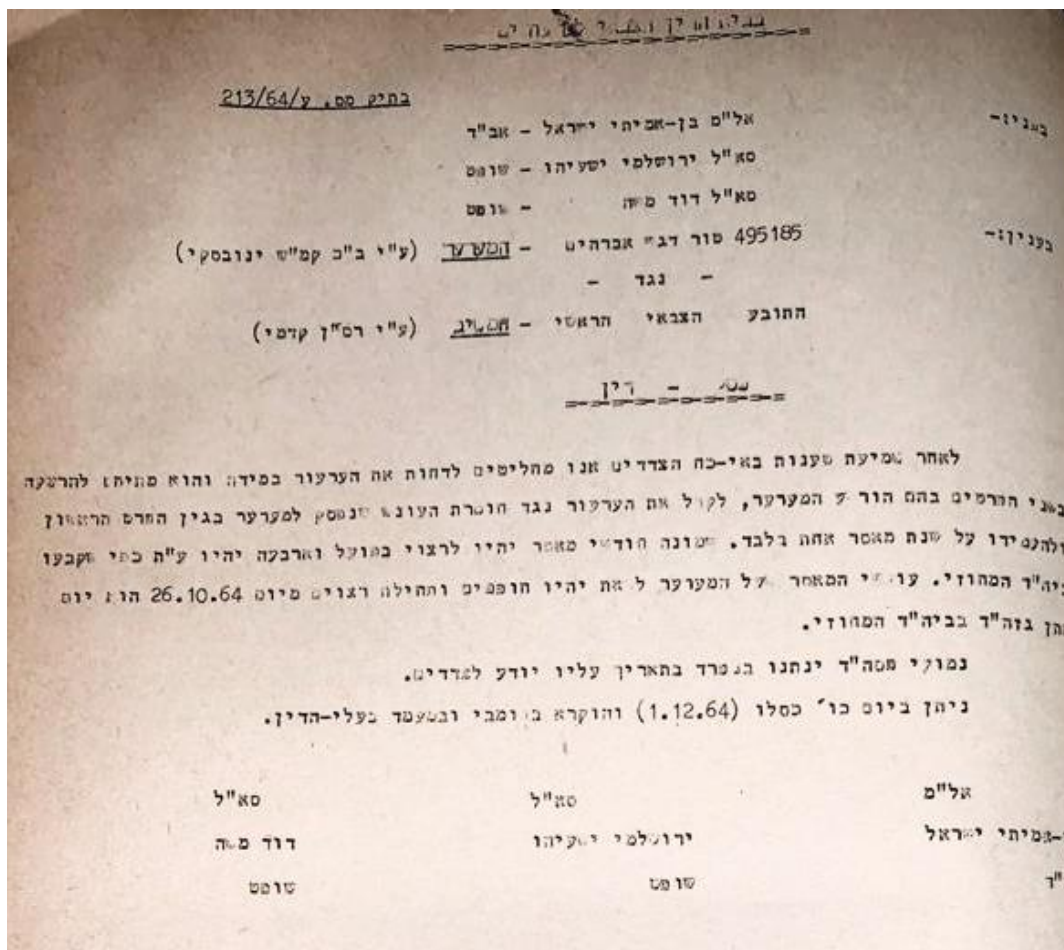

1964 - ע/213/64 טוראי דגש - הפקרת עמדה נוכח האויב

מאת סגן קטי אוסטריין, תובעת צבאית בפרקליטות דרום וזרוע היבשה, התביעה הצבאית

טוראי דגש שירת ביחידת רגלים, והיה אמון על אבטחת עובדים שעסקו בסלילת כביש סדום-אילת מפני תקיפות מחבלים. במהלך משימת האבטחה, נורתה אש לעבר החייל והוא נמלט מהמקום כשהוא מותיר את נשקו האישי בעמדת השמירה. טוראי דגש הורשע בעבירות ייחודיות למערכת המשפט הצבאית - נטישת משמרת ואי-שמירת רכוש צבאי - הן בבית הדין הצבאי שבמחוז שיפוט הדרום והן בבית הדין הצבאי לערעורים. שתי הערכאות ניתחו את עבירת נטישת המשמרת בה הורשע החייל ונתנו בה סימנים.

בתמונה: כותרת פסק הדין בבית הדין הצבאי לערעורים
(מתוך מאגרי הפסיקה של התביעה הצבאית)

רקע עובדתי

בשנות ה-60, המדינה הייתה עדיין בשנותיה הראשונות, ועיסוקם המרכזי של יושביה היה יישובה ובנייתה. לאור רגיעה ביטחונית מסוימת בשנים אלו, הופנו משאבים מדינתיים להשקעה ולפיתוח תשתיות. צה"ל השתתף גם הוא במאמץ, בין השאר במתן אבטחה לחלק מהפרויקטים.

טוראי אברהים דגש היה חייל בכוח אבטחה שהוקצה מטעם צה"ל, לשמירת ביטחונם של עובדים שעסקו בעבודות תשתית ושל עובדי הקרן הקיימת לישראל שעסקו בהכשרת הקרקע לקראת סלילתו של כביש סדום-אילת. העבודות התבצעו באמצעות ציוד מכאני-הנדסי כגון טרקטורים בקרבת נחל הערבה בסמוך לגבול עם ירדן.

ביום 25 בפברואר 1964, טוראי דגש יצא למשימת האבטחה היומית, ולשם כך נשא עימו מיקלעון ותחמושת. במהלך המשימה ביקש טוראי דגש מחברו, ששמר יחד עימו בעמדת התצפית, להביא לו גפרורים כיוון שרצה לעשן סיגריות.

בעת שטוראי דגש נותר לבדו בעמדת השמירה, וכלי הנשק שלו היה מונח על הקרקע, נורו לכיוונו בפתאומיות צרורות ירי, מכיוון מזרח. כתוצאה מהירי נפצע טוראי דגש בבטנו ובידו.

טוראי דגש הבחין בדמות לבושה בגדי חאקי שהתקדמה לעברו ופתחה בירי נוסף לכיוונו. בתגובה ובמקום לפתוח באש כמצופה ממנו, נמלט טוראי דגש. החייל רץ לכיוון אחד הטרקטורים והסתתר מאחוריו, בעוד כלי הנשק שלו נותר בעמדת התצפית.

מששמעו יתר חברי המשמר את צרורות הירי, הם רצו לכיוון שממנו נשמע הירי, ובחלוף מספר עשרות מטרים בלבד פגשו בטוראי דגש כשהוא פצוע. טוראי דגש נשאל על-ידי מפקד המשמר היכן כלי הנשק שלו, אך הלה לא השיב על כך. חיילי המשמר ערכו סריקות במקום, אך לא עלה בידם לאתר את כלי הנשק. לצד זאת, מהסריקות עלה שהכיוון שממנו הגיעו הירורים - היה הגבול עם ממלכת ירדן.

כביש סדום-אילת, נובמבר 1963 (צילום: משה פרידן, לע"ם)

ההלך המשפטי

בעקבות התנהגותו הועמד טוראי דגש לדין בבית הדין הצבאי שבמחוז שיפוט דרום ("בית הדין הצבאי המחוזי"). בבית הדין הצבאי המחוזי העיד החייל ומסר את נימוקיו לכך שנטש את עמדת השמירה לאחר שנורה: ראשית טען, כי לא נמסרו לו הוראות הפתיחה באש; ושנית טען, כי הוא לא ידע היכן ממוקם הגבול ולכן לא ידע מאיזה כיוון עלולה להגיע הסכנה ולהיכן הוא רשאי לירות.

מפקד המשמר וחייל נוסף סתרו את עדותו של טוראי דגש וטענו, כי הועברו לחייל הוראות הפתיחה באש, ולפיהן כאשר נורות לעבר החייל ארבע ריות מכיוון הגבול, עליו להשיב על כך באש.

טענה נוספת שהעלה החייל, ביחס לאישום בדבר אי שמירת רכוש צבאי שהוא נשק, היא, כי לא היה ביכולתו לשאת את הנשק בעקבות פציעתו. אולם, מעדות הרופא שניתח אותו לאחר קרות אירוע הירי הנ"ל, עלה כי הלה יכל לשאת את הנשק ללא קושי מיוחד, שכן פציעתו הייתה קלה.

נוכח הראיות, בית הדין הצבאי המחוזי הרשיע את טוראי דגש בעבירות של נטישת משמרת לפי סעיף 58 לחוק השיפוט הצבאי התשט"ו-1955, ואי שמירת רכוש צבאי שהוא נשק לפי סעיף 80 לאותו חוק, וגזר עליו **שנת מאסר בפועל**.

אחד השופטים סבר, בדעת מיעוט, כי יש להסתפק בעונש מאסר בן חצי שנה בלבד. החייל ערער על פסק הדין לבית הדין הצבאי לערעורים (ע/213/64). את החייל ייצג קצין-משפטים ינובסקי מהסניגוריה הצבאית, ואת התביעה הצבאית ייצג בהליכי הערעור רב-סרן יעקב קדמי, אשר לימים מונה לשופט בבית המשפט העליון.

בית הדין הצבאי לערעורים דחה את הערעור בחלקו. לגופן של העבירות, השופטים דחו את טענות ההגנה לגבי עבירת אי-שמירת הרכוש הצבאי, לפיהן טוראי דגש לא יכול היה לסחוב נשקו בעקבות פציעתו, ונתן משקל מלא לעדות הרופא, לפיה מצבו הפיזי של דגש לא מנע ממנו לשאת את נשקו.

בית הדין הצבאי לערעורים נדרש להתייחס לעבירת נטישת המשמרת, עבירה ייחודית לחוק השיפוט הצבאי, אשר אינה זוכה לבחינה תכופה גם בבתי הדין הצבאיים. אחת מנסיבות החומרה של העבירה היא נטישת המשמרת "נוכח האויב", ולכן נדרשה הכרעה בשאלה האם אכן היה מעורב "אויב" באירוע. בעניין זה קבע בית הדין, כי די היה במכלול הנסיבות של המקרה כדי להגיע למסקנה כי אכן מדובר ב"אויב", וזאת מן הטעמים הבאים: העקבות שנמצאו הגיעו מכיוון הגבול; תרמילי הכדורים בזירת האירוע היו אופייניים לתוקפים ירדניים; במקום הושארה כתובת בשפה הערבית, ועוד. עוד נקבע, כי חייל סביר בדרגתו ובמעמדו של טוראי דגש, ששירת בתפקיד אבטחה בסמוך לגבול, היה מחויב בנסיבות העניין לדעת כי המדובר ב"אויב".

בית הדין הצבאי לערעורים קבע, כי חייל סביר היה מפעיל את כלי הנשק האישי, ומעמיד בסכנה את היורה לעברו. על-כן, בנסיבות המקרה דן, היה על טוראי דגש לנהוג באופן שונה מהאופן שבו נהג, ובמידת הצורך אף להקריב את חייו כדי למלא את החובה המוטלת עליו מכוח היותו חייל בצה"ל. על כן דחה בית הדין הצבאי לערעורים את הערעור על הכרעת הדין.

עם זאת, בית הדין הצבאי לערעורים הקל בעונשו של החייל, לאחר שהתחשב בכך שהחייל היה בתחילת דרכו בשירות ובכך שהייתה זו הפעם הראשונה בחייו בה נתקל באויב. לפיכך, בית הדין הקל בעונשו וגזר עליו 8 חודשי מאסר בפועל, לצד עונש מאסר על-תנאי ופיצויים.

חשיבות הפרשה

בפרשה זו בתי הדין הצבאיים הזכירו בפעם נוספת את חובת חיילי צה"ל לפעול נוכח סכנה, ובמידת הצורך אף להקריב את חייהם כדי למלא את החובה המוטלת עליהם מכוח היותם חיילי צה"ל. מעבר לחשיבות הערכית של קביעה זו, ניתן ללמוד מהפרשה על האופן שבו בתי הדין הצבאיים מעצבים נורמות הקשורות להתנהגות חיילי צה"ל, חובותיהם וזכויותיהם.

לפרשת טוראי דגש קדמה פרשת טוראי זר משנת 1959, וכבר במסגרתה התייחס בית הדין הצבאי למתח שבין החובה של חיילי צה"ל לבצע את תפקידם לבין הסיכון האישי שעליהם ליטול אגב כך.

פרשת טוראי זר עסקה בחובה של חייל צה"ל להשיב באש בתגובה לירי פתאומי מצד האויב, ובאותו עניין נקבע, כי חייל אינו רשאי להימנע מביצוע תפקידו אך משום שהדבר כרוך בסכנה. בפרשת טוראי דגש, בית הדין הצבאי הרחיב וחייד את המסר הנורמטיבי שנקבע בפרשת טוראי זר, בקובעו, כי במקרים המתאימים מוטלת על החיילים אף החובה להקריב את חייהם למען מילוי תפקידם. קביעתו הייחודית של בית הדין הצבאי בפרשת טוראי דגש מלמדת, כי חובה זו איננה אך בגדר רף אתי גרידא, אלא, במקרים המתאימים, עולה אף כדי חובה משפטית של ממש.

פרשת טוראי דגש מדגימה את המורכבות עימה נדרשים להתמודד המערכת הצבאית ונציגיה, ובפרט מערכת המשפט הצבאית. המחקר שערכתי בעניין לימדני, כי חרף השנים הרבות שחלפו מאז הפרשה, ניתן להצביע על דמיון רב בין הבחינה והניתוח המשפטי בהם התאפיינו עמדות התביעה הצבאית וקביעות בתי הדין הצבאיים מאותה תקופה, לבין מאפייניהם של הליכים מאוחרים יותר שנוהלו בפני בתי הדין הצבאיים. כך למשל, ניתן לציין דימיון בין פרשנות האינטרסים הציבוריים, הביטחוניים והצבאיים שהוצגה בפרשת דגש לבין פרשנותם בקשר לאירוע שהתרחש כדור לאחר מכן, "בליל הגילשוניים", שם נגזר בין היתר עונש בן 18 חודשי מאסר בפועל על חייל שנטש את עמדתו כדי להציל את נפשו (ע/42/88, **טוראי רון אלמוג**).

מדוע בחרתי בנושא?

הפרשה שבחרתי נדונה בבית הדין הצבאי שבמחוז דרום, מחוז בו אני משרתת בימים אלו, לפני למעלה מ-50 שנים; את פסק הדין איתרתי בארכיונים הצמודים למשרדי.

מעבר לכך, העיסוק שלי כתובעת צבאית נסב סביב תיקים שעניינם עבירות פליליות שנעברו בזיקה לשירות הצבאי, ובכלל זה עבירות מכוח חוק השיפוט הצבאי, הייחודיות למערכת המשפט הצבאית. בחינת הפרשה הדגישה בפניי, כי תובע צבאי נדרש, מעבר לבחינה המשפטית, גם לבחון את התיק באספקלריה של האינטרס הציבורי-צבאי.

פרשת טוראי דגש אירעה בעשור השני לקיומה של מדינת ישראל, בתקופה בה כיהן מאיר שמגר ז"ל כפרקליט הצבאי הראשי (1961-1968). המשפט הצבאי הישראלי היה עדיין בתחילת דרכו, והתפתחותו באותה העת, ובפרט בפסיקת בתי הדין הצבאיים בקשר לעבירות צבאיות ייחודיות, הותירה חותם על מערכת הדינים הצבאיים כפי שזו מוכרת לנו כיום.

הפרשה עליה בחרתי לספר היא עוד חלק בפאזל המשפט הצבאי, שבבניית מסגרתו נטל חלק משמעותי מאיר שמגר, ובהצגתה כאן ביקשתי לתרום להנצחת פועלה והשפעתה של היחידה בימיו.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- ס' 58 לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו - 1955 ;
- ס' 80 לחוק השיפוט הצבאי, התשט"ו – 1955 ;
- דר/59/64 התובע הצבאי נגד טוראי דגש ;
- ע/213/64 טוראי דגש נגד התובע הצבאי הראשי (לא פורסם, 1 בדצמבר 1964)
- דר/206/59 התובע הצבאי נגד טוראי זר ;
- ע/202/59 טוראי זר נגד התובע הצבאי הראשי ;
- ע/42/88 טוראי אלמוג נ' התובע הצבאי הראשי פד"ץ 1988 .24